

Legyen vége már...

Akadémia, egyetem, élvonal

PUBLICISZTIKA - LXX. évfolyam, 15. szám, 2026. április 10.

Nádasdy Ádám (1947-2026) emlékének

*Kegyelem, Istenem, most már olcsón adom,
mi ügyis a tiéd – ha meglógtam vele,
ha serkenő bajusz és izzadó tenyér
keresztüzében tőled disszidáltam,
ha szent bőrdöd felszínét elkapartam,
ha titkoltam, hogy nyelveken beszélek,
vagy mint tökéletes mimikri, nyelvekbe bújva
vártam a kis halált. Kis élet lett helyette:
finom bosszú a részedről, Uram.
Olcsón adok már mindent, de könyörgöm,
ingyen ne kelljen, érjen valamit.*

Egy 60 éves szoros szakmai barátság megszakadtával hadd emlékezzem itt az egyik legszínesebb egyéniségre, akit élém vetett a sors. Ádám ezeket az *ÉS*-ben közölt, jobbára szarkasztikus cikkeimet mindig élvezettel olvasta, sokszor visszajelzett nekem egyetértőleg, és biztatva, hogy ne hagyjam abba. Így és itt köszönöm meg lankadatlan figyelmét.

Az Akadémia választása

Május elején zárt közgyűlésen tisztújítás lesz az MTA-n: elnököt, főtitkárt és más tisztségviselőket, valamint bizottsági tagokat választ meg várhatóan 300 akadémikus és maximum 200 doktorképviselő, a vezetők esetében 2-4 jelölt közül. 1990 óta egyszer sem volt négy rivális a legmagasabb tisztségre, eddig mindig kettő volt a legtöbb, és mivel ezek egyszer ismételhető (3 éves) megbízatások, legfeljebb a köztes választásokon fordult elő, hogy nem volt kihívója a regnáló vezetőnek (vagy ahogy az újabban angolból importált latinósított szóval mondják: *inkumbens*nek, amit a belőlem kibúvó alkalmi nyelvtannáci kapásból elítélne, ha nem heherészne rám odafentről fejét csóválva Nádasdy, mondván: „Majd kinövök!”).

Az április 8-ra meghirdetett programbemutató fórumról nem a hétfői lapzárta miatt nem számolok most be, hanem mert a Jelölőbizottság (JB) körlevele szerint nem is lenne szabad, sőt az ülés annyira titkos, hogy a JB még ahhoz sem járult hozzá, hogy a vidéki tagság online követhesse az eseményeket, jóllehet az elmúlt években a tudományos osztályok ülésein, beleértve az igencsak érzékeny információkat megosztó tagjelölő megbeszéléseket, online is részt lehetett venni. (Ráadásul, mint időközben kiderült, Vance USA-alelnök miatt éppen a fórum idején lesz forgalomkorlátozás a környéken, veszélyeztetve a személyes megjelenés lehetőségét, de hogy mennyire, azt csak ott fogjuk megtudni.) A JB túlzott óvatossága feltehetőleg annak köszönhető, hogy amikor ősszel szigorúan bizalmasan csak az osztályelnökökkel közölték, kik végeztek a posztok szerinti közvélemény-kutatás élbolyában, amit a címzettek kizárólag szóban és csak a jelölteknek adhattak tovább, másnap már meg is jelent a sajtóban az eredmény.¹

A JB döntését az Elnökség sem kívánta felülbírálni, noha ehhez joga lett volna, mert a JB csak a jelöltállítás tekintetében őrizheti meg autonómiáját, a választók előtti bemutatkozásuk lebonyolítását már nem korlátozhatná, mert a JB-re vonatkozó szabályok erről nem rendelkeznek.² Ez nem az első jele volt annak,

hogy a JB túlbecsüli saját szerepét, illetve hatókörét, korábban például a koncepciókat addig nem hozta nyilvánosságra, amíg maga meg nem hallgatta a jelöltek és jóvá nem hagyta őket. Az is sajátos, hogy az említett április 8-i fórumon a jelöltek nem hallhatják egymást, és persze nem is reagálhatnak egymás mondandójára, pedig nem lett volna érdektelen egy vita a négy elnökjelölt vagy a három főtítkársjelölt között. Mindez akkor, amikor a jelöltek programjai már nemcsak egymás, de a nagyközönség számára is nyilvánosak, az MTA honlapján bárki olvashatja őket.³ Mindannyian kaptak mindössze 10-10 percet, hogy a közönség írásos vagy szóbeli kérdéseire (egyenként) válaszoljanak. Kizárva, hogy „igen-nem” válaszokat adnak, fejenként legfeljebb három rövid kérdésre jut majd idő. Nagyon demokratikus eljárásnak ígérkezik ez...

Az év egyeteme, az év pályázati botránya

A (nem akadémiai, hanem országgyűlési) választásokra koncentráló Hankó Balázs KIM-miniszter – ki tudja, kik által és milyen kritériumok alapján elbíralt – 10 millió forintos díjakat osztott ki hazai egyetemeknek különböző kategóriákban, mint karitatív tevékenység, család- vagy hallgatóbarátság, fenntarthatóság stb.⁴ Vannak nem meglepő helyezettek, mint például a Pázmány Katolikus Egyetem, amely a „lelki egészség” kategóriájában nyert, vagy az ELTE, amely a „nemzetköziségben” lett az első. Ám azon meglepődtem, hogy a „siker felvételi kampány” díja a Nemzeti Közszerzői Egyetemet illette, hiszen tudjuk, nem sikerült feltöltenie a felvételi keretét a magas ösztöndíjakkal, ingyenes külföldi túrákkal és egyéb bónuszokkal megtámogatott tanárképző karán.⁵ A legjobb „sportegyetem” pedig nem a testnevelési, hanem a debreceni egyetem lett, talán mert ott szerzett (bár viharos körülmények között) díszdoktori diplomát a TF előző rektora, Mocsai Lajos.

A tavaly alapított elismeréseket először 2025 májusában adták át. Idén azonban már március végén megrendezték a királyi tévé által is közvetített gálát, amelyen Hankó miniszter végig jelen volt, sőt sokat szónokolt. Nem nehéz rájönni, miért volt olyan sürgős az idei ünnepe: jól jön ez az ingyenreklám a gödöllői képviselőjelöltnek. És ugyan ki lehet biztos benne, hogy idén májusban még lesz-e alkalma miniszterként (vagy egyáltalán) szerepelni a tévében, hogy a minisztériumi kizárásáról ne is beszéljünk...

Az évnek még nincs vége, de jó eséllyel állíthatjuk, hogy annál nagyobb pályázati botrány nem lesz, mint amit a *Telex* közölt a napokban.⁶ Röviden: megismétlődött a Palkovics miniszter által 2020-ban elkövetett beavatkozás,⁷ ez alkalommal az EU által letiltott *Horizon* helyett a nemzetközi kutatásokra alapított *HU-izont* program értékelésében.⁸ Vagyis tartalmi indoklás nélkül felülbírálták a zsűri ranglistáját, jóllehet akár azt is megtehették volna, hogy az így megtámogatott két határon túli intézményt vagy a rangsorban eredetileg hátul végzett kutatókat külön keretből, a pályázattól függetlenül finanszírozzák, ahogy azt Palkovics is tette, amikor a döntését fogadó általános felháborodás hatására korrigált. Ő akkor így érvelt: „Jómagam is a tudomány művelői közé tartozom, így a tudományos kutatások értékelésére ebben a minőségemben is lehetőségem van, nem pusztán miniszterként.” A KIM pedig most így: „A Minisztérium a végső döntés meghozatala során a szakértői véleményeken túl mérlegelte a pályázati kiírásnak megfelelően a támogatásra javasolt projektek esetében a nemzetközi együttműködő partnerek kiválóságát és a kutatási téma társadalmi relevanciáját is.” Mind a két esetben olyan „érvekre” hivatkozva változtatták meg az eredeti sorrendet, amelyeket a zsűri eleve figyelembe vettek, vagyis egyszerűen önkényes, megalapozatlan, illegitim döntéseket hoztak.

Kitűnő kitűzők

A HUN-REN néven emlegetett kutatóhálózatot (KH) és vezetőit nem Hankó találta ki, de valószínűleg nem is az elődje, a miniszterként két évet futott Csák János. A szálak a kormányfőhöz és környezetéhez vezetnek, akinek a jóváhagyása nélkül nyilván nem lehetett a főtanácsosi minőségében a bizalmasai

körébe tartozó Maróth Miklóst leváltani egy évvel a mandátuma lejárta előtt (jóllehet formálisan ő mondott le a hivataláról). Maróth lényegében egy akadémiai formátumú KH-t vezetett, de az ismeretlen cselszövőknek más terveik voltak: egyrészt kihámozni a KH-t az MTA-nak akár csak részleges ellenőrzése alól, ami a KIM-mel közösen felállított Irányító Testület (IT) miatt valós fenyegetés volt számukra, másrészt egyre jobban kivonni bármely kormány hatóköre alól, nehogy egy esetleges politikai változás révén visszakerüljön az Akadémia keretébe. A másik csapásirány mintegy a kádári időket idézte föl: a kritikák, demonstrációk és háborgások mögött sejtett humán és társadalomtudományi intézeteket (a „négyeket”) kellett bármi áron semlegesíteni, hátha akkor a megmaradt élet- és természettudományi műhelyek munkatársai az ígért (de aztán meg nem valósult) busás fizetésemelések hatására majd felhagynak a lázítók támogatásával. Tény, hogy a korábbi vezetői szolidaritás elenyészett, mire tavaly nyáron az ELTE-re számúzták az így megbélyegzett (és mellesleg elszegényített) négy kutatóközpontot, és a KIM-től a KH székházáig vonuló tüntetők között is nagy többségben voltak az áthelyezés áldozatai.

A tavaly októberben bejegyzett alapító oklevél után, amely „civil szervezetként” határozta meg az állami költségvetés által finanszírozott és kb. 2500 alkalmazottat foglalkoztató KH-t, a napokban megszületett a Szervezeti és Működési Szabályzat (SZMSZ), amely csupán ún. „központi szervezeti egységekről” beszél, vagyis a rá vonatkozó törvénynek megfelelően az MTA, illetve az ELKH idején működő Titkárság, majd HUN-REN Központ helyett a KH nevesített önálló kutatóközpontjai mellett egy levegőben lógó, önállóság nélküli amorf konglomerátum tagjait sorolja fel, amelyeket csak a „csípésrend”, vagyis az organogramban bemutatott utasítási relációk helyeznek el bonyolult viszonyrendszerükben.

A KH az MTA alatti időkből egy olyan Titkársághoz tartozott, amely párhuzamosan tudta kezelni a köztestület és a KH ügyeit, természetesen a gazdasági/pénzügyi részlegeken külön munkatársi gárdákkal, valamint egy kizárólag a KH ügyeivel foglalkozó Kutatóintézeti Főosztállyal, ahol korábban két, később egyetlen vezető alá tartoztak, akit viszont az egyszerre több (összesen 38) intézetért vagy központért felelős referensek segítettek, összesen 14-en. (A jogi, személyzeti, kommunikációs ügyeket a köztestülettel közös részlegek intézték.)

Az ELKH alatt már 5 főosztály volt (Hálózatfejlesztési és Nemzetközi, Kutatáshasznosítási, Jogi és Igazgatási, Gazdálkodási, Kommunikációs), de a HUN-REN minden rémálmunkon túltesz, hiszen már nem szerény főosztályokba, hanem pöffeszkedő igazgatóságokba szervezte az adminisztrációt, nyilván megannyi igazgatóval az élükön. Hadd soroljuk fel őket: Tudománystratégiai, Innovációs, Pályázati, Humán Erőforrás, Marketing és Kommunikációs, Nemzetközi, Gazdálkodási Szolgáltatások, Vagyongazdálkodási és Üzemeltetési, Jogi és Megfelelősségi (*sic!*), Informatikai, Szervezetfejlesztési és Új Üzleti Területek Igazgatósága, továbbá egy MI szolgáltató és egy MI technológiai központ. Ez majdnem annyi egység (14), mint amennyi KH intézmény (15) tartozik ugyanazon két vezető (elnök, vezérigazgató) alá egy párhuzamos hierarchiában – miközben az ELKH-hoz képest négy kutatóközponttal kevesebbre kell felügyelniük. Csak annyi a különbség, hogy az igazgatóságoknak, szemben a kutatóközpontokkal, nincsen önálló jogi személyiségük. Ha van a legendás Parkinson-törvényeknek élő mintapéldányuk, akkor a HUN-REN eséllyel pályázhat e címre. (Nem csoda, hogy a csaknem 5 milliárdért felújított Alkotmány utcai új székházuk mellett megtartották a korábbi irodákat is...)

Az SZMSZ persze a szokásos, helyenként értelmetlen bikkfanyelven íródott, 65 oldalon, de legalább maradt benne megörökölt részek a korábbi változat(ok)ból, mint például ez: „A HUN-REN célja (...) a nemzeti kultúra őrzése, ápolása”, amit legfeljebb azzal tud teljesíteni, hogy nem rombolja le azt a pár (továbbra is akadémiai tulajdonú) műemlék épületet, amelyekben kutatómunka folyik, mert minden más a „nemzeti kultúrát őrző és ápoló” intézetétől sikerült megszabadulnia. A célokat felsoroló 9 pont között viszont nem találni az alapkutatót, amely az akadémiai KH egyik fő feladata volt, ám hangsúlyosan van említve a gazdaság fejlesztése és az innováció.⁹

Az előző *ÉS*-cikkemben (*A tizenhatodik év*, 2026/12., márc. 20.) bemutatott harmadik, ún. „határterületi” alelnök portfóliója is benne van az SZMSZ-ben, de mint kiderült, az akkor a honlapról idézett szöveg szó

szerinti másolata a most kiadott SZMSZ megfelelő passzusának. Miután a két másik alelnök között felosztották a 15 központot, nem tudom, neki mi jut majd az alelnökök 19 feladatköréből, mint például ez is: „nyomon követik, segítik, erősítik a kutatási intézményekben folyó kutatási munka hatékonyságát, eredményességét és értékelik a kutatási intézmények tudományos tevékenységének éves szakmai beszámolóját”. Lesz továbbá mindhárom alelnöknek saját öttagú kutatási tanácsa, amelyben tag „a tudomány művelője [legalább 3] vagy az innováció kiemelkedő szakértője” lehet.

A KH vezetésében mindenki ezerral dolgozik a magyar tudomány érdekében. A Szerencsejáték Zrt.-től átigazolt új marketingigazgató, Bánhegyi Zsófia olyasmit talált ki, amire a KH elődszervezeteiben senki sem gondolt. Idézünk a körlevélből: „A HUN-REN Magyar Kutatási Hálózat célja, hogy országos kutatási közösségként - az egyes intézmények szakmai autonómiáját és sokszínűségét megőrizve - egységesen és könnyen azonosítható módon jelenjünk meg a hazai és nemzetközi tudományos térben.

Ennek támogatására minden munkatárs számára HUN-REN kitűzött küldünk, amely vizuálisan is kifejezi hálózatunk közös identitását. A kitűző viselésével konferenciákon, szakmai rendezvényeken, intézményi eseményeken vagy külső partnerekkel való találkozások alkalmával is egységes arculattal képviselhetjük a HUN-REN közösségét.”**10**

Most már értjük, mire megy el a 18 milliárdnyi többletforrás többsége, amit a KH idénre a központi költségvetéstől kapott. Eddig ugyanis mindössze 3,9 milliárdot osztottak szét a kutatóközpontok között, vagyis 14,1 milliárd központi kezelésben maradt. Ráadásul a kiosztott támogatások jó része visszafizetendő, ha úgy ítéli meg a vízfejjé növesztett központ, hogy nem teljesítették teljes mértékben a közfeladat-finanszírozási szerződésekben (KFSZ) rögzített vállalásokat - amelyeket többnyire az érintett intézetek tudta nélkül évekre előre rögzítettek.

Mindezen aggasztó körülmény ellenére az elmúlt 7 évben elszenvedett sorozatos átalakítások, átszervezések, felmérések és zaklatások után a vezető kutatók mégis arra hajlanak, hogy ne kelljen áldozatul esniük egy újabb „impériumváltásnak”, még ha így az egykor oly vágyott akadémiai keretek közé kerülnének is vissza. A jogi, gazdasági, pályázati stb. feltételek újraírása elriasztja még a jelen körülmények legradikálisabb elutasítóit is. Alaposan végig kell gondolni, milyen javaslatokkal lehet megnyerni ehhez a KH legfontosabb alkotóelemét: magukat a kutatókat.

Addig pedig: kitűzőkkel előre a magyar tudomány nemzetközi sikereiért!

Élvonal - alapkőbe vésve

Felemelő, jobban mondva „leeresztő” ünnepség volt nemrég a látgymányosi Infoparkban, ahol a miniszterelnök jelenlétében, sőt közreműködésével elhelyezték az ÉS-ben már többször emlegetett Élvonal Csúcskutatói és Tehetséggondozó Alapítvány székházának az alapkövét.**11** Orbán kijelentette: „az alapítvány (...) küldetése az, hogy a felépülő kutatóközpont mellett az ország számos pontján több mint 70 tudásközpont jöjjön létre, amivel a magyar állam 15 ezer tehetséges fiatal magyart segíthet”. A kormány korábbi közleménye szerint: „A tudásközpontok vezetői a világ élvonalába tartozó egyetemekről és kutatóhelyekről kerülnek majd ki, akik beágyazzák a majdani tudásközpontokat a csúcskutatóközpontok (!) kontinenseket átszövő hálózatába. A tudásközpontok a már meglévő magyar intézményrendszerbe, pontosabban az egyetemekbe és a HUN-REN Magyar Kutatási Hálózatba integrálódnak.” Ehhez pedig mindenekelőtt egy székházat kell felépíteni, amely Krausz Leendő Molekuláris Ujjlenyomat Kutató Központja mellé települ. Az utóbbi alapkőve még várat magára, de ha hozzávesszük a 70 további tudásközpontot tokkal-vonóval, épületekkel, laboratóriumokkal és műhelyekkel, akkor az e *kekvának* tavaly juttatott 600 millió Ft-nak az ezerszeresére, azaz 600 milliárdra lesz szükség, ami már eléri a Mathias Corvinus (szintén tehetséggondozó *kekva*) állami apanázsát.**12** Egyelőre még nem látni a (magyar) tudomány hasznát az eddigi intézkedésekből, de hogy az építőipar jelentős megrendelésekhez jut, az biztos.

Az első nagyvonalú „hazahozó” pályázatot Pálinkás elnöksége alatt az MTA kezdeményezte „Lendület” néven, a nyerteseket a KH-hoz és az egyetemekhez telepítve. Az Élvonal tervezéséből, a székház létrehozásából az Akadémiát teljes mértékben kihagyták – ha csak azt nem tekintjük, hogy Lovász László volt, valamint Freund Tamás jelenlegi MTA-elnök ott lehetett az ünnepeken.

1 https://hvg.hu/itthon/20251126_MTA-elnok-jeloltek-ebx

Lapzárta utáni információk: becslésem szerint nagyjából 200-an voltunk jelen a Díszteremben, de a zárt ülést, amire előzetesen regisztrálni kellett, mintegy értelmetlenné tette, hogy semmiféle beléptetés vagy ellenőrzés nem volt, vagyis akár a sajtó munkatársai is beszökhettek volna. Szinte sajnálom, hogy nem tették...

2

<https://mta.hu/hatteranyagok/kozgyules-105328#jelolobizottsag>; https://mta.hu/data/dokumentumok/egyeb_dokumentumok/2022/JB_ugyrend_20191106_ulesen_elfogadott.pdf

3

https://mta.hu/mta_hirei/nyilvanosak-a-vezetojeloltek-koncepcioi-a-jelolobizottsag-kozlemenye-a-2026-marcius-11-i-ules-donteseirol-115205

4 <https://femina.hu/gyerek/ev-egyeteme-2026/>

5 <https://www.uni-nke.hu/hirek/2025/07/28/potfelveteli-az-nke-n-uj-esely-a-felsooktatasa-ba-valo-bekerulesre>

6

<https://telex.hu/techtud/2026/04/05/a-miniszterium-felulirta-a-dontest-a-hu-rizont-palyazati-tamogatasokna-l-kolossvary-marton-nkfi-hanko-balazs-merkely-bela-tudomanyfinanszirozas-horizont>

7 <https://www.es.hu/cikk/2020-10-02/kenesei-istvan/level-a-miniszterhez.html>

8 <https://www.es.hu/cikk/2024-01-19/kenesei-istvan/a-pannon-puma-ugrani-keszul.html>

9 Ez a határterületi feladatleírás például több sebből is vérzik: „a HUN-REN és más kutatási intézmények, platformok többféle – elsősorban az élet-, természet- és műszaki – diszciplináját művelő és képviselő kutatói közösségei és témái közötti tudományos kiválóságot, hatékonyságot és innovációt ösztönző együttműködések kezdeményezése és támogatása, ennek keretében feladata a keresztmetszeti, illetve átívelő témakörök kijelölése, kutatások ösztönzése és együttműködési folyamatok beillesztése, amelyek biztosítják a szinergiákat;” (6.§, 3.)

A gondolatjelek közül kimaradt a „tudományos” szó, valamint nem tudni, hogy az „amelyek” helyett nem lett volna-e jobb az „ami” névmás egyes számú igével, mert akkor legalább nyelvtanilag helyesen lennének egyeztetve az üres frázisok.

10 <https://www.es.hu/cikk/2025-12-12/kenesei-istvan/az-utolso-ev.html>

11 <https://miniszterelnok.hu/vilagszinvonalu-kutakozpont-jon-letre-magyarorszagon/>; az ÉS-ben: <https://www.es.hu/cikk/2025-12-12/kenesei-istvan/az-utolso-ev.html>; <https://www.es.hu/cikk/2026-02-06/kenesei-istvan/valasztasok.html>

12 <https://njt.hu/jogszabaly/2025-1204-30-22#>